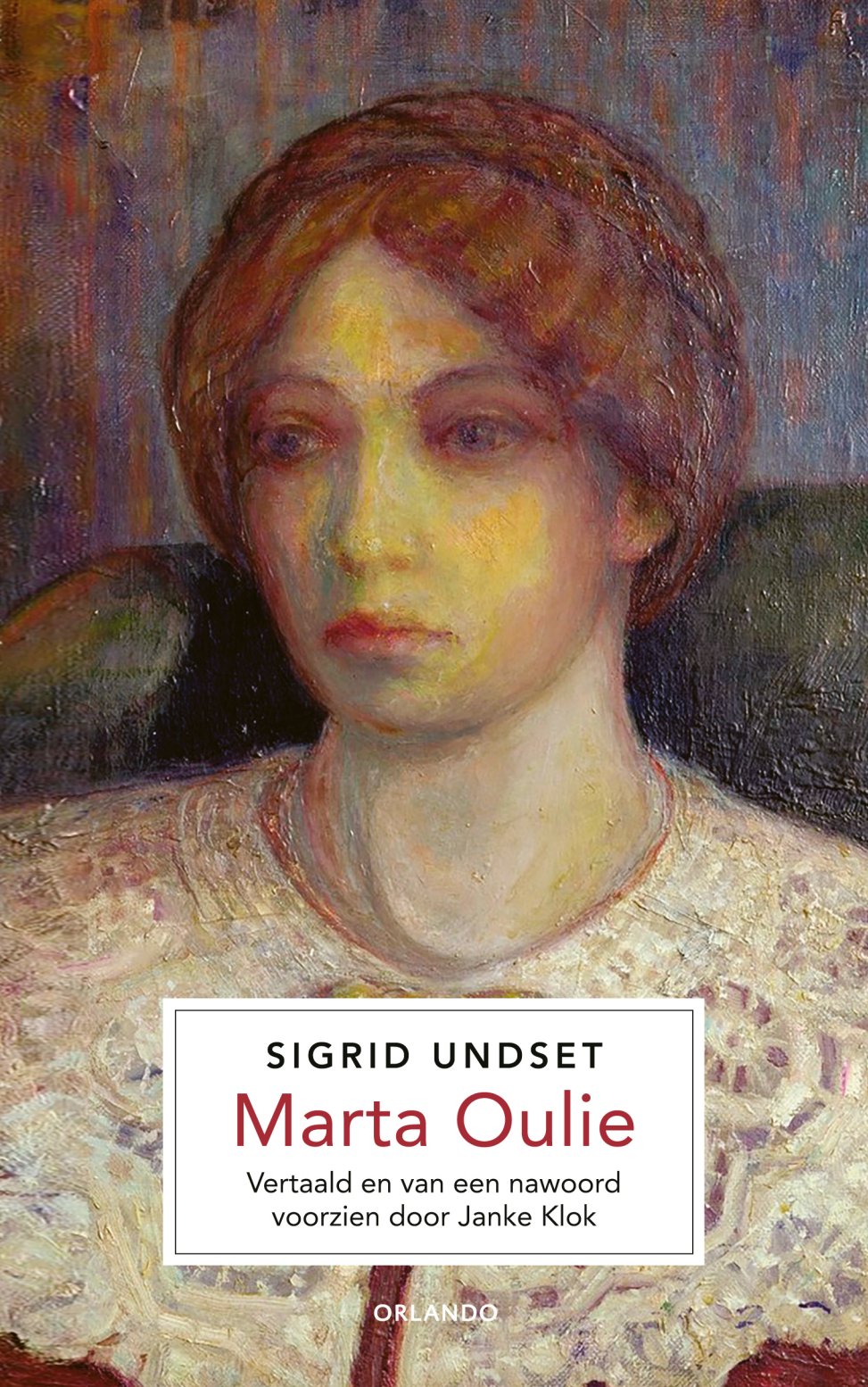

SIGRID UNDSET
Marta Oulie

Vertaald en van een nawoord
voorzien door Janke Klok

ORLANDO

'De Noorse Madame Bovary'
– *Frankfurter Allgemeine Zeitung*

'Ik ben mijn man ontrouw geweest.' Aan het woord is Marta Oulie, die na elf jaar huwelijk met deze biecht haar dagboek opent. In onze tijd klinkt deze zin niet bepaald spectaculair, maar *Marta Oulie* verscheen voor het eerst in 1907 en veroorzaakte destijds een klein schandaal. Want Sigrid Undset, de schrijfster van deze moderne roman, laat haar hoofdpersoon niet alleen uiting geven aan haar ontrouw en haar lichamelijke verlangens, maar ook aan haar liberale politieke ideeën en haar twijfel aan God en religie.

Undset, die vond dat schrijvers 'de verborgen oorlogen van de instincten' aan het licht moesten brengen, schildert in deze roman een realistisch en herkenbaar portret van een vrouw die moet kiezen tussen haar verlangen een goede moeder te zijn en haar hunkering naar liefde en ontplooiing. Die tweestrijd maakt dat *Marta Oulie* in alle opzichten een klassieke roman genoemd kan worden.

Sigrid Undset werd in 1882 in Denemarken geboren, maar groeide op in Noorwegen. In 1907 debuteerde ze op 25-jarige leeftijd met *Marta Oulie*. Wereldberoemd werd zij met haar Kristin Lavransdchter-trilogie. In 1928 ontving Sigrid Undset de Nobelprijs voor Literatuur. Ze overleed in 1949 in Lillehammer.

Voor deze editie moderniseerde Janke Klok haar vertaling van *Marta Oulie*.

SIGRID UNDSET

Marta Oulie

Vertaald uit het Noors en van een nawoord voorzien
door Janke Klok

uitgeverij
ORLANDO

De vertaalster is verbonden aan het Scandinavisch
Vertaal- en Informatiebureau Nederland

Oorspronkelijke titel *Fru Marta Oulie*

© 1907 Sigrid Undset

Oorspronkelijk verschenen in 1907 bij

H. Aschehoug & Co, Oslo

© 2003/2026 Nederlandse vertaling en nawoord

Janke Klok en Uitgeverij Orlando bv, Amsterdam

Omslagontwerp Mariska Cock

Omslagillustratie Anders Castus Svarstad, *Portret
van Sigrid Undset*

Zetwerk Pre Press Media Groep

ISBN 9789083563886

NUR 302

www.uitgeverijorlando.nl

I

Ik ben mijn man ontrouw geweest.

Terwijl ik het opschrijf zit ik naar de woorden te staren – ze vullen al mijn gedachten. Zo staarde ik eens naar Otto's naam, die ik had opgeschreven: Otto Oulie, Otto Oulie, Otto Oulie.

26 maart 1902

De brieven van Otto komen net zo stipt als de dinsdag en de zaterdag. Hij is vol goede moed en schrijft dat het steeds beter met hem gaat. Als ik ze heb gelezen blijf ik met het vertrouwde gevoel van teleurstelling zitten; ze zijn zo onpersoonlijk. Ook al schrijft hij bijna altijd over de kinderen en thuis, en dan nog een paar woorden over het leven in het sanatorium; het had over een willekeurig ander thuis en andere kinderen kunnen gaan.

Ik schaam me dat ik zulke dingen denk – dat ik me aan zijn zakelijke pen en zakelijke stijl stoort – voel ik niet in iedere brief hoe hij naar ons allemaal verlangt en van ons houdt, die arme jongen van me.

Het lukt mij toch ook niet om een natuurlijke en ongedwongen brief te schrijven. Ik heb het uitsluitend over de kinderen en zie zelf hoe slecht mijn brieven zijn geschreven. Otto schijnt het overigens niet te merken.

2 april 1902

Vandaag was de brief van Otto verdrietiger dan zijn eerdere brieven. Hij verlangt ontzettend naar huis. Hij schrijft dat hij de hele middag oude brieven van mij en van de jongens heeft zitten lezen en kiekjes van ons heeft bekeken. 'Iedere avond kus ik al jullie foto's; de kleine die Henrik van Einar en jou bij ons zomerhuisje heeft genomen hangt boven mijn bed, ik haal hem elke avond van de wand om er een kus op te drukken, vlak voor ik het licht uitdoe.'

Hij vraagt of ik hem met Pasen toch alsjeblieft wil bezoeken; ja, mijn liefste, natuurlijk kom ik. Ach, ik verlang toch ook naar jou, Otto. Maar ik verlang naar het onmogelijke; naar iets waarvoor ik mijn ziel en zaligheid zou geven als ik het ongedaan kon maken. O, had ik maar een vrij, gezond en goed geweten! Niets zou me dan de moed kunnen ontnemen, integendeel, kracht en hoop zou je dan kunnen putten uit elk woord dat ik aan je schreef of zei, ik zou zolang jij weg was vader en moeder tegelijk voor de kinderen zijn.

Ik zou geen moment aan mezelf hebben gedacht,

alleen aan jullie, mijn liefsten, alleen maar aan jouw herstel, Otto. Ik voel me zo'n lor omdat ik voortdurend over mijn eigen problemen loop te piekeren; maar het laat me geen moment los. Het is vandaag nog even pijnlijk als toen het nieuw was, nee, het is erger. Omdat ik het in mijn eentje moet dragen, keert het zich naar binnen waar het als een kanker-gezwel in mijn gemoed zit. En dan word ik er elke dag minstens twintig keer aan herinnerd – onverdraaglijk is het wanneer Otto schrijft of ik Henrik nog heb gezien, of hij ons vaak opzoekt. Hij heeft het bijna in iedere brief over hem. En dan al zijn groetjes aan Åse, 'mijn lieve, kleine schat, papa heeft je nog maar zo weinig gezien', hij wil altijd van alles over haar weten.

God mag weten wat er zou gebeuren als ik op een dag tegen Otto zou zeggen: 'Åse is jouw dochter niet; Henrik en ik, wij samen, die je van iedereen het hoogst acht en van wie je het meest houdt, wij hebben je bedrogen; Henrik is Åses vader.'

Ik weet niet wat hij zou doen – ik kan het me niet eens voorstellen. Ik weet alleen dat het zijn leven volledig zou verwoesten, er zou niets meer van over zijn – tot wie zou hij zich moeten wenden met het grenzeloze, verschrikkelijke onrecht dat hem is aangedaan? Dat hij door ons is verraden, hij die zelf zo trouw is, pijnlijk trouw tot in het kleinste detail. Sinds we getrouwd zijn, heb ik toch met eigen ogen gezien hoe hij alleen maar voor zijn gezin leeft, voor mij en de kinderen – alsof we zijn schuldeisers waren

– elk uur dat hij kon missen, elke øre die hij verdiende, kwamen ons toe.

Waarschijnlijk gelooft hij niet eens dat zulke dingen – ontrouw en overspel – binnen zijn eigen wereld kunnen voorkomen. In de periferie van zijn bestaan misschien, het zal vast weleens gebeuren dat een man ‘een dame verleidt’ of zijn vrouw heeft bedrogen, of getrouwd was met ‘een slet’; Otto’s visie op de dingen is uiterst ongecompliceerd, wat hem betreft zou men in zulke gevallen de man of de vrouw in kwestie mogen neerschieten of in een zak in de rivier de Aker gooien.

Arme Otto – arme ik.

3 april 1902

Ik houd weer een dagboek bij. Dat deed ik ook toen ik verliefd was op Otto, maar ik heb er niet veel in geschreven; in die tijd had ik niet zo’n behoefte over mezelf na te denken.

Vroeger ergerde het me als er in boeken werd beweerd dat een vrouw alleen maar gelukkig was als ze kon opgaan in een ander. Nu zeg ik daar ja en amen op, net als op alle andere afgetrapte en scheefgelopen waarheden die ik in mijn jeugd heb bestreden.

Nu begrijp ik waarom een misdadiger bekent en waarom een katholieke vrouw haar toevlucht zoekt tot de biecht. Ooit heb ik gezegd dat ik een moord zou kunnen begaan en daarna verder zou kunnen le-

ven met mijn eigen geweten als getuige, rechter en straf of genade. Mijn god, nu doe ik niets anders dan piekeren aan wie ik alles zou kunnen opbiechten – 's nachts lig ik van alles te bedenken; bijvoorbeeld dat een van de kinderen ooit als volwassene in geestelijke nood zal komen en zijn eigen moeder in vertrouwen neemt – en dat ik dan alles aan dat kind vertel om als afschrikwekkend voorbeeld te dienen en het een hart onder de riem te steken – bah.

Wat een zaligheid zou het zijn om in een biechtstoel te knielen, je voor een priester achter tralies binnenstebuiten te keren en daarna naar huis te gaan, opgelucht en met een schoongewassen geweten. Of je zonde in het tuchthuis uit te zitten.

In plaats daarvan zit ik er nu bladzijde na bladzijde over vol te pennen. Mijn god, wat ben ik toch een stumper! Ik maakte mezelf wijs dat ik er dan overdag minder aan zou denken en er 's nachts minder lang van wakker zou liggen. Tot op zekere hoogte was dat ook zo, maar dat kwam waarschijnlijk doordat ik het zo druk had met de voorjaarsschoonmaak.

Morgen vertrek ik naar Lillehammer.

22 juni 1902

Ik probeer opnieuw te schrijven omdat ik mijn eigen gedachten niet kan harden. Het is alsof het allemaal door een bovenmenselijke fantasie is bedacht, die het zo onverdraaglijk, kwellend en schokkend mogelijk

wilde maken. Ik zou bijna weer in de Voorzienigheid gaan geloven.

Ik heb mijn man bedrogen – mijn jonge, mooie, lieve, trouwe, goede en nobele man – met zijn beste vriend, die zijn compagnon is en mijn neef, die ik al ken sinds we kinderen waren en die Otto en mij ooit bij elkaar heeft gebracht. En nu ligt Otto met tering in het sanatorium in Grefsen en mijn minnaar betaalt voor hem en ons aller onderhoud. En Otto heeft niets in de gaten, elke keer dat ik bij hem op bezoek ben moet ik hem horen vertellen dat hij zo'n weergaloze vrouw heeft en dat Henrik zo'n weergaloze vriend is. Alsof dat nog niet genoeg is, lijkt het wel of van de vier kinderen juist het kind waarmee we hem hebben opgezadeld, het kind is dat het meest voor hem betekent en over wie hij altijd alles wil horen.

Hoe die hele misère in elkaar stak, kwam ik te weten toen ik Otto tijdens de paasdagen bezocht. Hij wilde naar huis en toen ik zei dat ik vond dat hij beter kon blijven tot hij weer helemaal gezond was, antwoordde hij dat hij dit niet allemaal van Henrik kon blijven aannemen. Toen hij destijds naar Grefsen vertrok, dacht hij dat hij binnen een paar maanden hersteld zou zijn, in ieder geval zover dat hij weer op kantoor kon beginnen. Op dat moment kwam ik erachter dat toen Otto en Henrik compagnons werden, Henrik al zijn geld in de kleine firma van Otto had gestoken. Ik dacht altijd dat Otto toch wel iets van schoonpapa had geërfd, al was het mis-

schien niet veel; maar het was dus niets. Met de zaak ging het vooruit en Otto had wel goede contacten, maar te weinig geld om mee te werken en hoewel Otto ongetwijfeld een uitstekend zakenman is, betoonde Henrik zich toen een ware vriend, althans dat zegt hij.

‘Zolang ik gezond was, heb ik gewerkt als een paard,’ vertelde Otto, ‘en toen ik op Henriks voorstel naar Grefsen ging, had ik ook geen slecht geweten. Maar ik kan natuurlijk niet jarenlang in wat ongeveer het duurste kuuroord van het land is, blijven liggen.’

Ik had bijna alles verraden, zo erg was het op het moment dat ik dat hoorde. Ik kon het alleen maar met Otto eens zijn; ik stelde voor dat we iets buiten de stad zouden huren, en ik zou hem zo goed verplegen, zo goed – god, wat heb ik hem daarom gesmeekt. Ook omdat ik zo graag iets voor hem wilde doen, Otto was erg aangedaan; hij hilde met zijn hoofd op mijn schouder en aaide onophoudelijk over mijn wang en mijn handen. Maar hij wilde het niet om de kinderen – arme stakker, ik begreep dat hij op de manier waarop we nu moesten leven, zich niet aan een samenleven durfde wagen. Het is verschrikkelijk te moeten aanzien hoe hij lijdt en aan het leven hangt; hij is echt bang.

Hij reisde met me mee terug naar de stad en was drie weken thuis. Ik was blij dat hij er was, want ik hield het alleen zijn bijna niet meer uit, maar mijn god, wat was het desondanks verschrikkelijk. Te zien

hoe bang hij was om de kinderen te besmetten, ze hingen immers zo aan hem en hij aan hen.

Iedere dag was hij op kantoor en het was Henrik voor en Henrik na, Otto nam hem vaak mee naar huis op de koffie en vroeg hem dan bij ons te blijven eten. Ik troostte me ermee dat het voor Henrik ook niet gemakkelijk was. Wat wordt een mens toch gemeen; ik bestudeerde stilletjes of Henrik de afgelopen jaren grijzer was geworden, maar hoe ik ook mijn best doe – ik kan niet ontdekken dat hij sinds zijn terugkeer uit Engeland is veranderd.

Nu is Otto weer in Grefsen; onmiddellijk nadat hij daar aankwam, kreeg hij een hevige bloedspuwing en hij moet nog steeds het bed houden.

Na de vakantie heb ik een baan op mijn oude school gekregen. Ik ben er natuurlijk zielsblij mee; zo kunnen de kinderen en ik haast zonder hulp van de zaak rondkomen. Aan de andere kant heb ik het de afgelopen jaren zo goed gehad dat ik er lui van ben geworden. Het liefst zou ik de hele dag in een gemakkelijke stoel willen zitten en over mezelf nadenken; ik zie er tegen op om weer aan het werk te moeten.

Op de middag dat het besluit was gevallen dat Otto naar Grefsen zou gaan, kwam Henrik naar de kinderkamer waar ik zat: 'Zolang Otto ziek is, moeten we proberen te doen alsof er nooit iets tussen ons geweest is, Marta,' zei hij, 'dat moet!'

Hij heeft gelijk, aan de galg met hem.

25 juni 1902

Morgen wordt Åse één jaar. Het is het langste jaar van mijn leven geweest. Ik heb een slecht geweten tegenover mijn kleine pop; ik vind niet dat ik als moeder goed genoeg voor haar ben geweest. Voor de andere drie trouwens evenmin – ons thuis is verre van wat het zou moeten zijn.

Och, lieve kinderen van me, ja, ik zal me vermennen; jullie zouden thuis alleen maar glimlachjes en zonneschijn moeten zien en lieve woorden horen. De afgelopen tijd ging het de verkeerde kant op. Dat komt niet alleen omdat de jongens ouder zijn en niet meer zoals vroeger willen knuffelen – als ik de drie groten 's middags om me heen verzamel, leggen ze niet langer hun hoofd op mijn schoot of tegen mijn borst en vechten ze niet meer om mama's aandacht.

Ik zie als een berg tegen morgen op. Het traditionele chocolademelkfeest kan ik mijn kinderen toch niet onthouden. Einar en Halfred zijn bij me komen bedelen dat ik ze zou helpen om geld uit hun spaarpotten te peuteren; ze wilden cadeautjes voor de kleine meid kopen. Het kostte me moeite mijn geduld te bewaren en dat merkten ze natuurlijk; als geslagen honden dropen ze af. Arme lieverds. Morgen moet ik ook Otto bezoeken.

3 juli 1902

Vandaag is het mijn trouwdag.

Ik heb de drie groten naar hem meegenomen; ik durfde gewoon niet alleen te gaan. Ik merkte dat Otto het niet prettig vond dat ik ze vandaag bij me had. Het regende dat het goot, dat alleen al was reden genoeg geweest om ze niet mee te nemen, vond Otto. 'Je hebt ze toch wel warm aangekleed, lieverd? Laat me jullie voeten eens voelen, kinderen – jullie hebben het toch niet koud? En jij toch ook niet, Marta? Och, lieve schat, je bent toch wel voorzichtig, hè – je weet toch hoe nodig dat is. Pas alsjeblieft op dat ze niet verkouden worden.'

Hij was uit bed en zat in zijn leunstoel. Iedere keer dat ik hem zag moest ik bijna huilen, zo akelig mager was hij geworden, zijn kleren slobberden om hem heen. Hij probeerde met mij en de kinderen te praten, maar het ging niet. Einar, Halfred en Ingrid zaten met hangend hoofd ieder op hun stoel. We zouden een glas wijn drinken en toen ik met Otto proostte, nam hij mijn beide handen en kustte die zachtjes. 'Dank je wel, lieve Marta,' zei hij alleen. Toen kon ik niet meer en barstte in snikken uit; Ingrid begon onmiddellijk te brullen, rende naar me toe en verborg haar hoofd in mijn schoot. Ik tilde haar op om haar te troosten. Toen ik weer naar Otto keek, leunde hij met gesloten ogen achterover in zijn stoel; zijn mondhoek beefde.

Gelukkig werd het een poosje droog en konden

we de kinderen het park in sturen. Door het raam zagen we de drie kabouters door de berkenlaan dren-telen.

‘Het is beter als je ze niet mee hiernaartoe neemt, Marta,’ zei Otto, ‘het is niet leuk voor ze hierheen te komen.’

Ik zei niets.

‘Het is niet leuk voor ze hierheen te komen, zeg ik,’ herhaalde hij geïrriteerd.

Dat is nog haast het allerergste, die morrende, gepijnigde toon waarop hij soms praat. Die had hij niet toen hij nog gezond was.

‘Stel je voor dat we dit elf jaar geleden hadden geweten, jij en ik,’ zei hij zachtjes. ‘Was dat maar zo geweest, dan had je hier nu niet met vier kleine kinderen en een wrak van een man gezeten. Wat zag de wereld er toen anders uit, Marta. Dit was toch niet wat we ons voorstelden. Weet je nog,’ zei hij terwijl hij mijn hand zo stevig vastpakte dat het pijn deed. ‘Vandaag elf jaar geleden. Wat heb je niet voor me betekend, al die jaren – mijn eigen liefste Marta. Weet je wel hoeveel ik van je houd? Hoe dankbaar ik je ben voor deze jaren.’

Het begon weer te regenen en de kinderen kwamen binnen. Het was nu zo laat geworden dat de dokter zijn avondvisite kwam afleggen. Toen we weg zouden gaan, trok Otto de kinderen naar zich toe: ‘Jullie zijn toch wel gehoorzaam en lief voor je moeder nu papa weg is? Altijd heel lief? Jullie mogen mama nooit,

nooit verdriet doen, jongens! Hoor je me Einar, jij die al zo groot bent, jij onthoudt vast wel wat papa nu tegen je zegt; dat je altijd een goede, lieve jongen moet zijn, altijd moet doen wat je kunt voor je moeder en je broertje en zusjes – jij ook Halfred, mijn jongen.’

Zij huilden en ik huilde. We vormden een droevige optocht, zoals we onder onze paraplu’s naar de tram toe liepen. En toen overkwam Ingrid ook nog een ongelukje; zo nat als ze was moest ik haar op de arm nemen anders waren we nooit terug in de stad gekomen. Met handen vol kind en paraplu, met natte rokzomen en twee jongens die in de stromende regen achter me aan stapten over die onmetelijke landweg!

Vandaag een jaar geleden lag ik in het kraambed van onze jongste. Otto zat naast me en sprak troostende woorden – we zouden nog steeds een gelukkig gouden bruidspaar kunnen worden. Het kwam geen moment bij hem op dat hij er niet snel overheen zou komen.

Twee jaar geleden zaten we in ons zomerhuisje, waar we onze huwelijksdag altijd doorbrachten. We proostten en dronken champagne, en Otto zei dat hij wel de gelukkigste man van Noorwegen moest zijn. Ik zat eraan te denken hoe grenzeloos ongelukkig ik was – hoe we uit elkaar waren gegroeid – en hij had niets in de gaten. Ach, ik wist niet eens wat ongelukkig zijn is!

Volgend jaar ben ik misschien weduwe.